

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

**Dopad evropské politiky zaměstnanosti na
vybraný region ČR**

Veronika Brecklová

Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou nezaměstnanosti v Ústeckém kraji, zejména dopadem aktivní politiky zaměstnanosti České republiky propojenou evropskou politikou zaměstnanosti. Zde se vyskytují základní pojmy týkající se trhu práce (zaměstnanost, nezaměstnanost, měření pomocí míry nezaměstnanosti, rozdělení nezaměstnanosti a skupiny ohrožené nezaměstnaností podle různých kritérií). Dále jsou v práci charakterizovány převážně nástroje aktivní části politiky zaměstnanosti. A v neposlední řadě se v teoretických východiscích objevuje rozpis smluv, kde je rozepsána politika zaměstnanosti EU a její doporučení pro členské státy (nejdůležitější operační program Lidské zdroje a zaměstnanost). Následuje rozbor samotného Ústeckého kraje převážně z hlediska složení obyvatelstva, které obsahuje faktory vzniku ohrožených skupin nezaměstnaností (pohlaví, věk, vzdělání či délka nezaměstnanosti aj.). Stát se snaží snížit počty nejohroženějších skupin na trhu aktivizací nástrojů politiky zaměstnanosti. Následuje přehled projektů v Ústeckém kraji za období 2007-2013 s výdaji, počtem účastníků a jejich znovu zapracování se na trhu práce. V závěru práce je provedeno zhodnocení situace na trhu práce v kraji v rámci dopadu aktivní politiky zaměstnanosti a Evropského sociálního fondu.

Klíčová slova: trh práce, zaměstnanost, nezaměstnanost, politika zaměstnanosti Evropské unie, aktivní a pasivní politika zaměstnanosti České republiky, rekvalifikace, veřejně prospěšné práce, chráněná pracovní místa.

Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce bude zhodnotit dopad evropské politiky zaměstnanosti v Ústeckém kraji. První, teoretická část, bude zpracována na základě odborné literatury. Bude se zabývat trhem práce a jeho prvky, zaměstnaností a nezaměstnaností. Dále hlubší charakteristikou faktorů způsobujících nezaměstnanost, nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti a srovnání výdajů s pasivní politikou zaměstnanosti ČR. Následuje charakteristika politiky zaměstnanosti EU v jednotlivých smlouvách a doporučené stanovené hodnoty pro všechny členské státy. Nedílnou součástí bude i Evropský sociální fond, jež spolufinancuje projekty v kraji v rámci operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost.

V druhé části diplomové práce bude charakterizován Ústecký kraj s následnou analýzou jeho trhu práce a vyčleněným faktorů napomáhající růstu nezaměstnanosti. Bude následovat rozbor počtu vybraných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti podle okresů Ústeckého kraje spolu s navýšením počtu pracovních míst ve dvou z těchto nástrojů v souvislosti s finanční podporou EU. Dále zde bude k nalezení přehled projektů v rámci operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost financované Evropským sociálním fondem s počtem účastníků, úspěšných absolventů rekvalifikací a kurzů a v neposlední řadě počet umístěných uchazečů z těchto projektů.

V závěru budou shrnuty získané poznatky včetně námětů.

Při zpracování diplomové práce bude využita metoda sběru dat, analýza dokumentu a komparace. Kromě Zákona o zaměstnanosti, budou informace čerpány z odborné literatury, internetových stránek Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí a výročních zpráv Ústeckého kraje.

Zhodnocení

V kapitole Trh práce v ÚK je proveden rozbor trhu práce v Ústeckém kraji, z něhož vyplývá vysoká míra nezaměstnanosti překračující i hodnotu ČR. Nejdůležitějším faktorem ovlivňující nezaměstnanost se z analýzy trhu stalo věkové rozložení obyvatelstva kraje. Zde tvoří velké množství osoby do 25 let věku. Do této skupiny je zařazen nejvyšší počet nezaměstnaných, a to osoby se základním vzděláním (41,2 % nezaměstnaných v kraji). Ti mají bohužel nedostatečnou kvalifikaci pro uplatnění na trhu a jejich jedinou nadějí je rekvalifikace či pomoc jiného nástroje APZ. Dalšími ve skupině do 25 let jsou absolventi středních a vysokých škol. Tito absolventi, jejichž počet stále roste, mají ztížené podmínky nalézt zaměstnání, neboť vystudovali obory, po kterých na trhu není poptávka (ekonomické či humanitní). Druhým negativem je nedostatek praxe, která je základním kritériem při vstupu do pracovního poměru.

Úřady práce nejvíce evidují počet uchazečů o zaměstnání v délce nad 1 rok. Tito lidé aktivně hledají zaměstnání, ale vzhledem k dosaženému vzdělání, získané praxi, nízké nabídce volných pracovních míst nebo početné konkurenci při prováděných výběrových řízeních, nemohou žádnou práci nalézt. Jejich počet se po ekonomické krizi začal zvyšovat ze 41,8 % nezaměstnaných v kraji, až dosáhl v roce 2013 počtu 36 919 evidovaných uchazečů (tj. 56 % nezaměstnaných). Pokles této skupiny může nejvíce ovlivnit oživení ekonomiky, které je spojené s růstem objemu výroby a služeb, vytvářením nových pracovních míst a přijímáním nových pracovníků.

Počet těchto faktorů se snaží ČR v rámci aktivní politiky zaměstnanosti eliminovat pomocí nástrojů, kde se jeví neefektivněji rekvalifikace. Jejich počet ve sledovaném období 2007-2013 dosáhl svého maxima v roce 2010 právě za podpory projektů realizovaných aktivní politikou zaměstnanosti ČR ve spolupráci s Evropským sociálním fondem. Tyto projekty se snaží začlenit uchazeče ohrožené na trhu práce nezaměstnaností (mladiství, osoby starší 50 let či dlouhodobě evidovaní uchazeči a ZP osoby) do pracovního režimu pomocí zvýšení kvalifikace. Projekty mají však trvání nejdéle tři roky, díky tomu se počet rekvalifikací začal od postupného ukončování jednotlivých projektů, právě od roku 2011, snižovat.

Nejjednodušší se stalo umístění uchazečů na pozici veřejně prospěšných prací. Zde se jedná o snahu zabezpečit alespoň provizorní pracovní místa především nejméně

kvalifikovaným osobám, pro která je disponibilní pouze malé množství volných pracovních míst. Tyto práce využívají i absolventi středních a vysokých škol, kterým se nedostalo žádné praxe, která je důležitým kritériem při výběru zaměstnance. Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost ve spolupráci s aktivní politikou zaměstnanosti umístil na veřejně prospěšné práce za sledované období 2007-2013 celkem 21 934 uchazečů, což snížilo krátkodobou nezaměstnanost o 33 %.

U osob se středoškolským vzděláním, ale i vysokoškoláků vyvstává problém v přehlcní nevyhovujících oborů (humanitní, ekonomický), pro které nejsou na trhu práce místa oproti technickým oborům, které jsou na druhou stranu méně atraktivní pro budoucí studenty. Těmto vyčleněným skupinám a také osobám starším 55 let věku, které už jsou v podvědomí společnosti jako neproduktivní, nabízí stát ve spolufinancování s EU možnost pracovat na společensky účelovém pracovním místě. Za 7 let sledované spolupráce bylo vytvořeno 16 481 účelových míst.

Stát neopomenul ani péči o zdravotně postižené osoby. Jejich vývoj od ekonomické krize v malé míře klesá z hlediska počtu obyvatel v kraji i nezaměstnaných. Pokles počtu těchto nezaměstnaných byl způsoben zřizováním chráněných pracovních míst, jež je jedním z nástrojů APZ spolufinancovaný ESF. Celkem bylo vytvořeno 15 671 chráněných míst za období 2007-2013. Díky tomu se pohybuje počet ZP uchazečů na jedno chráněné místo jen mezi 2-4 těmito osobami.

Z rozboru vyplývá, že nejefektivnějším nástrojem APZ v kraji z dlouhodobějšího hlediska je rekvalifikace, jež přímo působí na úroveň kvalifikace jedince. Zde sehrály velkou roli právě regionální projekty realizované v rámci operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, které napomohly nevyrovnané situaci trhu práce v ohrožených oblastech. V rámci projektů se ve velkém množství podporovaly z ESF i společensky účelná pracovní místa. Jako další se stal důrazný nástroj, který tvoří chráněná pracovní místa pro zdravotně postižené osoby. Veřejně prospěšné práce si udržují svůj roční počet právě díky štědré podpoře Evropského sociálního fondu. Ta jsou však jen dočasným řešením zaměstnání osob.

Vlastní doporučení

V kapitole Trhu práce byl proveden rozbor nejdůležitějších faktorů podporujících zvyšování nezaměstnanosti, která zhoršuje situaci na trhu práce. Proto jsou zde uvedena doporučení hospodářské politiky ke zmírnění nezaměstnanosti. V první řadě se jedná o zvýšení pozornosti rozvržení vzdělanosti obyvatelstva kraje v závislosti na poptávkách pracovních míst zaměstnavateli a s tím související kvalifikovanost jednotlivých osob v ÚK. Již žáci na základních školách by se měli podporovat ve výběru žádaných technických oborů na trhu. Zároveň by se měla zajišťovat větší spolupráce středních a vysokých škol se zaměstnavateli, aby měli studenti možnost načerpat potřebnou praxi již v rámci studia.

Nástroje APZ vytvářejí beze sporu pozitivní efekt ve skupině nezaměstnaných na trhu práce. Tato skutečnost by však nemusela přinášet takový užitek, pokud se uchazeč, který prošel rekvalifikací a nenalezl práci, následně uzavře do sebe a stane se neochotným pracovat kvůli trvajícím zklamáním z neúspěchu.

Z hlediska okresní nevyrovnanosti, by se politika měla zaměřit na oblasti, které dlouhodobě překračují optimální hranici míry nezaměstnanosti, jmenovitě okresy Most a Děčín. Z tohoto hlediska by se měla pozornost soustředit také na okres Chomutov, jež má sice menší míru nezaměstnanosti než předchozí zmíněné okresy, na druhou stranu nedisponuje využíváním nástrojů APZ v takové míře jako ostatní okresy. Louny například využívají nástroje APZ na stejné úrovni jako Most, přitom mají nejnižší míru nezaměstnanosti v kraji. Zaměstnanosti by mohlo také pomoci rozšíření infrastruktury do odlehlejších oblastí, například v okrese Most.

V rámci operačního programu LZZ se jeví jako vhodné navýšit počty projektů nebo alespoň účastníků, neboť tato činnost podporuje efektivitu APZ, a tím dochází k zapojování více osob z kraje do pracovního režimu, než při samotném působení APZ, převážně z finančního hlediska využíváním podpor z ESF.

Závěr

Diplomová práce se zaměřuje na trh práce Ústeckého kraje, využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti nejčastěji realizovaných přes operační programy EU a spolufinancovaných Evropským sociálním fondem. Cílem této práce bylo zanalyzovat celkovou situaci na trhu práce Ústeckého kraje a zhodnotit dopady evropské politiky zaměstnanosti v kraji. Nakonec uvést několik doporučení, které by mohly situaci zlepšit.

Toto téma je aktuální vzhledem ke vstupu ČR do Evropské unie, což sebou neslo řadu procesní, legislativních i institucionálních změn. Jednou z nich se stala právě politika zaměstnanosti, v níž došlo k provázání Evropské strategie zaměstnanosti a národních plánů zaměstnanosti. Tato událost sebou přinesla hlubší provázanost s hospodářskou politikou státu a větší zefektivnění nástrojů APZ (zejména rekvalifikace). Zvýšení využívání nástrojů APZ je možné za pomoci schválených národních a regionálních projektů vycházejících z podpory cílů strategie zaměstnanosti EU a financovaných z velké části ESF. Zbytek částky projektu se vyplácí ze státního rozpočtu. Legislativní změny nastaly v pracovně právních vztazích související se skloubením požadavků EU a českou legislativou. Z hlediska institucionální změny byla vytvořena nová oddělení na MPSV, která mají na starost právě politiku zaměstnanosti ČR, a také na Ministerstvu pro místní rozvoj, které mají v kompetenci evropskou dotaci.

V diplomové práci byl záměrně vybrán Ústecký, neboť trpí dlouhodobě nezaměstnaností, a tím se snižuje životní úroveň tamních obyvatel. Z analýzy trhu tohoto regionu vyšly faktory ovlivňující negativně nezaměstnanost právě ty, na které se zaměřuje Evropská strategie zaměstnanosti a které se zároveň snaží eliminovat nejrůznějšími doporučeními, realizací projektů a jejich financováním. Národní politika zaměstnanosti se tedy zaměřuje na rozvoj infrastruktury trhu práce prostřednictvím úřadů a zprostředkovatelen práce, které poskytují zprostředkovatelské a poradenské služby. Dále se orientuje na informační služby, kde poskytují přehled o volných pracovních místech a o uchazečích o zaměstnání. Snaží se také usnadňovat vstup na trh ohroženým skupinám, převážně mladistvým a handicapovaným obyvatelům spolu s vytvářením společensky účelných pracovních míst a chráněných pracovních, v rámci realizace regionálních projektů dotovaných z ESF. Evropský sociální fond také finančně

přispívá na nová pracovní místa zaměstnavatelům a veřejně prospěšné práce. Aby se zvýšila adaptabilita a mobilita pracovní síly, politika zaměstnanosti vytváří řadu rekvalifikačních programů. V neposlední řadě se snaží postarat o své občany bez práce formou dávek a podpor v nezaměstnanosti, kde tato činnost se postupně snižuje na úkor zefektivnění APZ a vyvolání motivace u uchazečů. Protože především dlouhodobě nezaměstnaní, kteří již delší dobu nenacházejí pracovní místo, ztrácí důvěru v tento systém a nejsou už ochotni, často ani schopni, se ani vracet do pracovního režimu.

Aktivní politika zaměstnanosti ovlivněna strategií zaměstnanosti EU zaujímá momentálně hlavní pozici ve snižování počtu nezaměstnaných. To vyplývá ze sepsaného zhodnocení analýzy práce, kde se jeví nejméně finančně náročná rekvalifikace, nejvíce naopak společensky účelná a veřejná pracovní místa. Do všech těchto nástrojů APZ vkládá EU značnou angažovanost, jež napomáhá úspěšnému snižování nezaměstnaných. Za pomoci finanční angažovanosti ESF se v roce 2013 zařadila do zaměstnání až 4 % uchazečů z celkově nezaměstnaných v kraji. Využíváním finanční pomoci ESF se zvýšila efektivnosti nástrojů APZ o 10 %. Tento fakt ovšem nevede k dlouhodobějšímu řešení problému nezaměstnanosti, naopak se stát i celý systém EU musí snažit předcházet příčinám samotného vzniku nezaměstnanosti, jejichž možné návrhy jsou sepsány v doporučení. Zde se jedná, kromě zvyšování kvalifikovanosti osob a provázaný výběr oborů s poptávkou na trhu po určitých pracovních místech, také o podporu místního podnikání malých a středních zaměstnavatelů, o podporu zemědělského a průmyslového sektoru v kraji, dále o motivaci pracovat či podporovat život jedince rozvojem trhu bydlení a infrastruktury v kraji.

Použité zdroje

BALDWIN, Richard E a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vyd. Překlad Stanislav Šaroch. Praha: Grada, 2008, 478 s. ISBN 9788024718071.

ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon o zaměstnanosti*. In: 435/2004. 2004. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zoz - 22. 1. 2015.pdf

ČSÚ (2014m). *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Ústeckého kraje v roce 2013* [online]. Krajská správa ČSÚ v Ústí nad Labem, 2014 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-tendence-demografickeho-socialniho-a-ekonomickeho-vyvoje-usteckeho-kraje-2013-89z6mbh3j9>

ESF v ČR (2008a). *Evropský sociální fond v ČR*. [online]. 2008 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/evropsky-socialni-fond-v-cr>

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854.

MPSV (2005a). *Analýzy trhu práce v Ústeckém kraji od roku 2000* [online]. Krajská pobočka v Ústí nad Labem, 2005 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up